

Реалізація принципів громадянської освіти в умовах Нової української школи: виклики та перспективи» *(методичні рекомендації)*

Освіта – важливий чинник суспільного розвитку, утвердження демократії та збереження миру. Сьогодні, коли усталеності демократичних цінностей у світі загрожує хвиля насилля, расизму, екстремізму, ксенофобії, дискримінації та нетерпимості, освіта відіграє важливу роль у поширенні принципів демократії, верховенства права та прав людини.

Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти та виховання в Україні є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих і суспільних інтересів. Саме це, на нашу думку, може забезпечити система громадянської освіти, яка має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства.

В останні роки в Європі мали місце події та зміни, які поставили під загрозу існування традиційної моделі громадянства. До таких подій належать: етнічні конфлікти та націоналізм; глобальні загрози та відсутність безпеки у світі; розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій; екологічні проблеми; міграція населення; поява нових форм колективної ідентичності, які колись переслідувались; потреба підвищення особистої автономії та нових форм рівноправності; послаблення соціальної згуртованості й солідарності людей; недовіра до традиційних політичних інститутів, форм правління та політичних лідерів; підвищення політичного, економічного, культурного взаємозв'язку та взаємозалежності на місцевому та міжнародному рівнях. Ці та інші зміни чітко визначили необхідність формування нового типу громадянина: не лише освіченого, але й активного, здатного зробити свій внесок у життя суспільства, країни, усього світу, та брати на себе більшу відповідальність.

Важливість громадянської освіти школярів зумовлена новими соціально-політичними реаліями українського суспільства, пошуком спільних для громадян демократичних цінностей і національних ідеалів, участю України в загальносвітових політичних, економічних і соціокультурних процесах.

Громадянська освіта вводить особистість у систему прав і обов'язків, формує досвід діяльності в рамках правової держави та демократичних суспільних інститутів. Громадянська освіта супроводжується вихованням в особистості моральної відповідальності за життєвий простір інших людей, чутливості щодо порушень прав і свобод громадян, тобто формує те, що називається громадянськістю.

Під час викладання громадянської освіти важливо формувати не тільки усвідомлення своєї єдності з певною нацією, національною історією, державою, а, насамперед, активну демократичну громадянську ідентичність. Тобто – участь у процесах розбудови громадянського суспільства і демократичних інститутів.

Отже, мета громадянської освіти полягає у формуванні активного громадянства.

Така мета, на нашу думку, може реалізовуватися через завдання:

- формування знань про основні права і свободи на основі вивчення їхнього змісту, поколінь прав і свобод і стану їхнього дотримання в Україні;
- формування демократичних цінностей як ставлення до політичних інститутів, прав і свобод інших громадян;
- формування навичок та вмінь застосовувати знання на практиці.

Рекомендуємо під час вивчення тем громадянської освіти використовувати інтерактивні методи навчання, наприклад:

– мозковий штурм, коли потрібно артикулювати і обговорити актуальну для суспільства, насамперед, для учнівської молоді проблему, що може бути представлена одним або декількома питаннями. Цей метод сприяє підвищенню творчої активності і креативність учнів;

– дискусію, саме дискусія в громадянській освіті стає основним методом навчання та виховання, яка може застосовуватися разом з іншими інтерактивними методами в якості їх окремих етапів і завдань. У процесі обговорення учні навчаються аналізувати певну інформацію, критично її оцінювати; виробляють навички комунікації з прибічниками інших позицій та життєвих принципів, пошуку компромісів і спільних позицій стосовно певних проблем.

Звертаємо увагу, що застосування рольових ігор у громадянській освіті дає можливість також набути досвіду громадської дії ще до зіткнення учнів із реальною практикою. Рольова гра під час вивчення тем з громадянської освіти дозволяє кожному учню спробувати себе у ролі учасника демократичного процесу (наприклад, процесу формування органів шкільного самоврядування, виборів до органів влади в Україні, демократичної процедури прийняття рішень у парламенті), і, таким чином, виступає фактором вторинної соціалізації школярів, засвоєння ними майбутніх соціальних ролей і цінностей.

Вважаємо, що навчання учнів громадянській освіті має бути:

- активним – підкреслювати важливість навчання через дії;
- цілеспрямованим – зосереджуватися на конкретних завданнях;
- узгодженим – бути сконцентрованим на ситуаціях з реального життя;
- заснованим на співробітництві – заохочувати спільне навчання;
- інтерактивним – використовувати метод дискусій і дебатів;
- критичним – розвивати самостійне мислення;
- заснованим на участі – дозволяти учням брати активну участь у процесі підготовки занять.

Зміст громадянської освіти передбачає інтеграцію соціально-гуманітарних знань із різних навчальних предметів, орієнтацію на розв'язання практичних проблем, формування цілісного світогляду учнівської молоді та набуття нею громадянсько-знавчих знань (екологічних, глобалізаційних, інформаційно-медійних, інтеркультурних, економічних тощо).

Під час викладання громадянсько-знавчого курсу, звертаємо увагу, на роботу з основними (базовими) поняттями громадянської освіти якими є: людина, особа, громадянин, права людини, верховенство права, інклюзія, громадянське суспільство, громада, громадянська участь, демократія, держава, відповідальність.

Знання про громадянське суспільство повинні підкріплюватися громадянськими навичками та цінностями, необхідними для активної участі в суспільному житті. Тому на практичних заняттях у класі, у суспільному житті за

стінами школи повинні розвиватися певні навички поведінки і якості, що підкреслюють необхідність лідерства, співпраці, довіри, толерантності, громадянськості і впевненості в собі.

Під час вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу у закладах закладах загальної середньої освіти необхідно розкривати зміст і значення міжнародних та національних актів, які сприяють побудові та розвитку громадянського суспільства, зокрема: Декларації прав людини, Законів України «Про об'єднання громадян», «Про соціальний діалог в Україні», «Про місцеве самоврядування», «Про інформацію», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про доступ до публічної інформації», «Про безоплатну правову допомогу» тощо.

Для отримання знань й умінь протистояти маніпулятивним технологіям мас-медіа, викривленню картини світу, негативному висвітленню соціальних тенденцій, що підвищує їх медіа компетентність – як важливого фактора культурного та духовного зростання особистості людини в умовах відкритого громадянського суспільства, рекомендуємо впровадження в освітній процес програми «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (лист Інституту інноваційних технологій та змісту освіти від 20.05.2011 № 1.4/18-1626).

З метою поширення демократичних засад у діяльності закладів загальної середньої освіти, посилення соціальної відповідальності, підвищення політичної культури, подолання явищ соціальної пасивності доречно створювати ради учнівського самоврядування. Участь в учнівському самоврядуванні – це можливість залучення учнівської молоді до радикальних перетворень, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Отже, результатом такої освітньої діяльності має стати формування в учнівської молоді базових компетентностей демократичного громадянства, які нададуть можливість особистісного самовизначення індивіда, ефективної взаємодії з іншими та стимулюватимуть молодих людей до відповідальності за втілення в життя обґрунтованих суспільних рішень.

Методист з історії
та правознавства СОШПО

О.В. Третякова